

ΕΤΕΡΩΝΥΜΑ

Γράφει ο Κώστας Καραμάρκος → <http://endeaneos.blogspot.com.au>

Εράτυρα Βοΐου: ένα μακεδονίτικο αρχοντοχώρι με ένδοξο παρελθόν και αβέβαιο μέλλον

Το άρθρο πρωτοδημοσιεύθηκε το Μάη του 2005, αν θυμάμαι καλά, στο ένθετο περιοδικό του Αγγελιοφόρου της Κυριακής Sunday και αναδημοσιεύθηκε στον ιστότοπο prolog τον Ιούνιο της ίδιας χρονιάς. Είναι μια εισαγωγική αναφορά στην ιδιαίτερη πατρίδα μου, αλλά και ένα case study για τους άλλους πιθανούς δρόμους της Ελλάδας της κρίσης αν θέλετε, για αυτό και το επαναφέρω στη δημοσιότητα...

Εισαγωγή

Η Εράτυρα Βοΐου τοποθετείται γεωγραφικά ανάμεσα στην Κοζάνη και στην Καστοριά, 157 χιλιόμετρα δυτικά της Θεσσαλονίκης και περίπου 90 λεπτά μακριά από το κέντρο της.

Η Εράτυρα, στην ευρύτερη περιοχή της οποίας υπάρχουν τείχη και οχυρώσεις που χρονολογούνται από το 1200 π.Χ περίπου, είναι κτισμένη στις εκβολές μιας μεγάλης ρεματιάς, στους πρόποδες του όρους Σινάτικου ή Ασκίου (υψόμετρο 2,111) και αποτελεί σήμερα δημοτικό διαμέρισμα του καποδιστριακού δήμου Ασκίου, μαζί με άλλα πέντε γειτονικά χωριά

Παρελθόν

Τα εναπομείναντα μνημεία της αρχαιότητας, η σχετική αναφορά του Στράβωνα (Strabo), οι περιηγητές των αρχών του 19ου αιώνα, ο αρχιτεκτονικός πλούτος, η πολιτιστική παράδοση του χωριού, μαρτυρούν μια μακραίωνη και συνεχή ιστορική παρουσία και ανθρώπινη δραστηριότητα στην Εράτυρα και στην ευρύτερη περιοχή της.

Το 18ο και 19ο αιώνα ήταν μια κωμόπολη των περίπου 4-5.000 κατοίκων, με ισχυρή γεωργία (μπαξέδες, αμπέλια, καπνά κ.ά.), ισχυρή κτηνοτροφία, ανεπτυγμένη βυρσοδεψία και με μια εμπορική τάξη που έδινε το παρόν της σε όλα τα μεγάλα αστικά κέντρα των Βαλκανίων και της κεντρικής Ευρώπης.

Η «περιώνυμη σχολή», που υπήρχε στην Εράτυρα από το 1699, δηλώνει την παραδοσιακή σχέση της κοινωνίας της με την παιδεία και τη μόρφωση.

Τα λίγα σήμερα εναπομείναντα αρχοντικά της, τα εξωκλήσια του 18ου αιώνα, τα βραβευμένα από τη διεθνή έκθεση Θεσσαλονίκης καπνά της το 1926, οι προσπάθειες πριν από χρόνια των παραγόντων του ΠΑΟΚ να εντοπίσουν τους προγόνους του Πρέλεβιτς (Prelevic) σε αυτήν την κωμόπολη του νομού Κοζάνης, ο μυθιστορηματικός κομπάρσος της «Ανατροπής» του Νίκου Θέμελη, (ο παπα-Διαμαντής από τη «Σέλτσα», παλιό όνομα του χωριού), είναι μερικές από τις ενδείξεις του ένδοξου παρελθόντος αυτού του τόπου.

Παρόν

Ο προπολεμικός πληθυσμός των σχεδόν 3,000 μόνιμων κατοίκων της Εράτυρας είναι σήμερα διασκορπισμένος στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα...

Οι μόνιμοι κάτοικοι του χωριού μια καθημερινή μέρα του χειμώνα είναι περίπου 1,000, με τάσεις μείωσης, μια και όπως λένε: «το 2004 είχαμε 35 θανάτους και 2 γεννήσεις!».

Στη Θεσσαλονίκη -αλλά και στη Μεμβούρνη της Αυστραλίας- οι σύλλογοι των Ερατυραίων υπολογίζουν πως κατοικούν σε αυτές τις δύο πόλεις αρκετές εκατοντάδες συμπατριώτες τους.

Η Κοζάνη, η Καστοριά, η Αθήνα, πόλεις της Αμερικής, του Καναδά, της Γερμανίας και άλλων χωρών αποτελούν πλέον τις υπόλοιπες νέες πατρίδες «των εγγράμματων», όπως χαρακτηρίζονται όσοι σπούδασαν, και

των «απανταχού» Ερατυραίων, όπως αναφέρονται όσοι μένουν μόνιμα μακριά από το χωριό τους.

Αρκετοί από τους εναπομείναντες μόνιμους κατοίκους της Εράτυρας, συνταξιούχοι, λεωφοριούχοι, παλιοί γουναράδες, ή νέοι που ασχολούνται με τη γεωργία, διαμαρτύρονται ότι οι βιολογικές καλλιέργειες δεν αφήνουν περιθώρια κέρδους και προπαγανδίζουν μια φιλοσοφία περιχαράκωσης τύπου: «οι γηγενείς πρέπει να έχουν τον πρώτο λόγο στο χωριό, όχι οι «ξένοι» της Κοζάνης ή της Θεσσαλονίκης»...

Ένας ξενώνας λειτουργούσε μέχρι πρόσφατα στην περιοχή του Αγίου Αθανασίου, περιοχή φυσικού κάλους και παραδοσιακών γλεντιών για τους απανταχού Ερατυρείς. Τώρα όμως, που ο κόσμος άρχισε να ανακαλύπτει την ορεινή και άλλη ομορφιά της ευρύτερης περιοχής, τώρα που με τα νέα οδικά έργα η Εράτυρα βρίσκεται σε απόσταση «αναπνοής» από τη Θεσσαλονίκη, από τις Πρέσπες, από την Πίνδο, τώρα...

Ο σύγχρονος ξενώνας δε λειτουργεί, και ο παλιός ξενώνας διαμορφώνεται μαζί με την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου (κτισμένη στα 1797), χωρίς σεβασμό στην αρχιτεκτονική κληρονομιά και στο φυσικό περιβάλλον. Μοναδική άμεση ορατή προοπτική για την περιοχή του Αγίου Αθανασίου είναι η δημιουργία μιας περιοριστικής αλλά και άσκοπης για τους πολλούς μοναστικής κοινότητας, μια και συν τοις άλλοις, υπάρχουν ήδη δύο παρόμοιες κοινότητες σε γειτονικά χωριά!

Τα τελευταία χρόνια επίσης, δεκάδες Ερατυρείς, μόνιμοι κάτοικοι Θεσσαλονίκης οι περισσότεροι, τακτικοί επισκέπτες του χωριού, ενεργοί πολίτες στα δρώμενα της ιδιαίτερης πατρίδας και μέλη ιστορικών συμμαχιών και ρευμάτων για τη διαφύλαξη και την ανάδειξη της ιστορικής κληρονομιάς και της αναπτυξιακής προοπτικής του τόπου τους, έχουν μεταφέρει τα εκλογικά τους δικαιώματα στους τόπους μόνιμης κατοικίας τους.

Τώρα που η Ελλάδα της περιφερειακής συγκρότησης και ανάπτυξης έγινε από μόδα μέχρι πολιτική και αναπτυξιακή πρόταση, τώρα, ιστορικά αρχοντοχώρια της Μακεδονίας όπως η Εράτυρα, αποψιλωμένα από μια κρίσιμη μάζα ενεργών πολιτών και στελεχών κινδυνεύουν να περάσουν οριστικά στο περιθώριο.

Και μέλλον;

Ο Νίκος Κατσαούνης, μαθηματικός, μόνιμος κάτοικος Εράτυρας, πρώην δήμαρχος Ασκίου και νυν επικεφαλής της δημοτικής αντιπολίτευσης είναι αισιόδοξος για το μέλλον του τόπου του: «το μέλλον του χωριού το βλέπω αισιόδοξα, όπως πάντα. Σήμερα υπάρχει μια θολούρα σκέψεων, προτάσεων και προσανατολισμών. Έκλεισε ένας κύκλος που άρχισε από το 1981 με την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του χωριού, με τη δημιουργία έργων υποδομής, με την ανάδειξη της κομβικής του σημασίας σε σχέση με την Καστοριά, το Βόιο τη Βασιλίτσα, τα Βαλκάνια μια και τώρα έχουμε την

υπαρξη των κάθετων αξόνων. Μένει πλέον η ποιοτική ανάδειξη όλων όσων ανέφερα, που μπορεί να γίνει αν προκύψει πάλι ένα ανθρώπινο δίκτυο των απανταχού Ερατυραίων. Το χωριό μας κρατούσε και κρατάει τη δύναμή του λόγω της δημόσιας παρουσίας και ενασχόλησης των απανταχού Ερατυραίων».

Στην ερώτηση υπό ποιες προϋποθέσεις μπορούν χωριά σαν την Εράτυρα να κρατήσουν τον πληθυσμό τους και να κρατηθούν στη ζωή, ο Νίκος Κατσαούνης απαντά: «χρειάζεται η έγκαιρη αλλαγή καλλιέργειών στον πρωτογενή τομέα από τις περίπου δέκα οικογένειες νέων ανθρώπων που ασχολούνται συστηματικά στο χωριό με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Χρειάζεται η αξιοποίηση του διήμερου και τριήμερου τουρισμού, η ανάδειξη της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς (τα διονυσιακά «Μπουμπουσιάρια» την πρωτοχρονιά και οι «Κλαδαριές» τις Απόκριες -μεγάλες φωτιές γύρω από τις οποίες οι κάτοικοι της κάθε γειτονιάς χορεύουν τραγουδώντας σκωπτικά κυρίως τραγούδια- κ.ά.), χρειάζεται η ανάδειξη των τοπικών προϊόντων. Τέλος, διαπίστωσή μου είναι ότι είναι πλέον αναγκαίο για χωριά σαν την Εράτυρα να υπάρξει ένας ενιαίος δήμος σε ολόκληρο το Βόιο, με ικανό αριθμό στελεχών και ενεργών πολιτών, που θα έχει μια στρατηγική πολιτικού σχεδιασμού και ανάπτυξης όλων των περιοχών της δήμου».

Ο Γιώργος Διαμαντόπουλος, μηχανικός ΤΕ στη ΔΕΗ, μόνιμος κάτοικος Κοζάνης, με πολύ στενή επαφή με την Εράτυρα, και πρώην δημοτικός Σύμβουλος Ασκίου αξιολογώντας το παρόν και το μέλλον της Εράτυρας υποστηρίζει: «πρόκειται πλέον για ένα γερασμένο χωριό, που δεν μπόρεσε να αναπτύξει την τελευταία εικοσαετία έναν πολιτιστικό, κοινωνικό και αναπτυξιακό βηματισμό. Ιστορικά η Εράτυρα κατόρθωσε να γίνει κεφαλοχώρι γιατί πάντοτε υπήρχε μια αλληλοτροφοδότηση με τους απανταχού Ερατυρείς για θέματα κοινωνικής, πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης. Αυτή η σχέση, αυτό το δέσιμο που προσπάθησε να διατηρήσει παλιότερα και ο πολιτιστικός σύλλογος με την εφημερίδα που έβγαζε και διένειμε στους απανταχού Ερατυρείς -η οποία επανακυκλοφόρησε τις ημέρες του Πάσχα, μετά από διακοπή δύομισι χρόνων- δεν υφίσταται πλέον. Δεν υπήρξε άλλωστε και άλλη δύναμη να στηρίξει ουσιαστικά αυτήν την προσπάθεια, ούτε ακόμα και η τοπική αυτοδιοίκηση. Στο χωριό έχουν επικρατήσει συντηρητικές απόψεις ξεκομμένες από την παράδοση και την ιστορία του. Πολλοί εναπομείναντες έχουν αποποιηθεί παραδοσιακές μνήμες, ταυτότητες, και ιστορικά δοκιμασμένους τρόπους αντιμετώπισης σημαντικών για το χωριό ζητημάτων. Με αυτά τα δεδομένα η Εράτυρα και η ελληνική επαρχία οδηγείται στην οπισθοδρόμηση και στη γήρανση».

Τι θα μπορούσε να ειπωθεί συμπερασματικά για το παρόν και το μέλλον ιστορικών χωριών της Μακεδονίας όπως η Εράτυρα;

Η πολύ στενή συναισθηματική σχέση των απανταχού Ερατυραίων με τον τόπο τους είναι δεδομένη και ανάμεσα σε άλλα διπλασιάζει τον πληθυσμό του χωριού στις γιορτές και στις σχολές.

Οι νέοι μεγάλοι οδικοί άξονες (νέα Εγνατία κ.ά.) φέρνουν πολύ πιο κοντά την ελληνική επαρχία και την Εράτυρα με την ελληνική πόλη, την κάνουν πιο προσβάσιμη, δημιουργούν πλέον τις προϋποθέσεις να βιώνεται στην πράξη η ανοικτή πόλη των πολλών κοντινών οικισμών, της ενιαίας οικονομικής δραστηριότητας και των κοινών πολιτισμικών αναφορών.

Η γεωγραφική θέση, η φυσική ομορφιά, η ιστορία, τα ανθρώπινα δίκτυα χωριών όπως η Εράτυρα μπορούν να δείξουν, υπό προϋποθέσεις, το δρόμο προς το μέλλον.